

DIN ISTORIA MEDICINEI

Institutul de igiena filiala Tg.-Mureș. Conducator: Dr. Benedek József, dir. inst.

DR. FODOR JÓZSEF, INTEMEIETORUL IGIENEI CA ȘTIINȚĂ IN UNGARIA

Dr. Benedek J

Cu optzeci și unu de ani în urmă, în septembrie 1874 Fodor József părăsește Clujul pentru a putea organiza și conduce catedra de igienă de la Universitatea din Budapesta. Înainte de aceasta, în toată lumea au existat doar două catedre de igienă, una la München condusă de Pettenkofer fondată în 1863, a doua cea de la Petrograd condusă de Dobroszlavin din 1871. Până în acest timp igiena nu a constituit obiectul unor cercetări științifice. În 1878 F. Erismann, în cartea sa „Igienă populară” — care din îndemnul lui Fodor s-a tradus și în limba maghiară — constată că cercetările igienice sînt încă la începutul lor. Lipsa documentelor științifice cauzează mari greutăți profesorului de igienă. Dorința ce răzbate din rîndurile lui Erismann, că influența factorilor naturali și sociali trebuie să fie dovedită prin date obiective, a fost cu totul nouă în acea vreme. Înființarea catedrelor de igienă a devenit o necesitate impetuoasă. În vederea organizării și delimitării sarcinilor Institutului Central de Observări și Cercetări Igienice, Fodor a elaborat un detaliat plan de muncă. Proiectul acestui plan l-a dat publicității prin Orvosi Hetilap și printr-o revistă germană de specialitate. Cercurile dominante din Ungaria au etichetat planul ca utopistic și l-au respins. Pentru organizarea institutului, lui Fodor József i s-au pus la dispoziție doar trei odăile în clădirea Institutului de fiziologie. Acestea le-a mobilat aproape în intrugime din sursele sale personale, amenajînd două laboratoare și un spălător.

În asemenea condiții, ajutat doar de un asistent și de un preparator, și-a început activitatea epocală la Budapesta, Fodor József pionerul revoluționar al ideii institutului de igienă, unul dintre întemeietorii imunologiei, igienei mediului și igienei școlare.

Fodor József s-a născut la 16 iulie 1843 în comuna Lakocsa din județul Somogy. Studiile liceale și le-a făcut la Pécs, iar cele universitare la Viena și Budapesta. Titlul de doctor în medicină l-a dobîndit în 1865, iar cel de doctor în chirurgie în 1866, totodată cîștigă și diploma de oftalmolog și obstetrician și este numit asistent la catedra de medicină generală. În același timp este și medic șef al cartierelor centrale și anatomopatologul principal al spitalului Rökus. În 1869 este habilitat ca docent al disciplinei de organizare sanitară. Obținînd o bursă de stat în anul următor a plecat pentru mai mulți ani, într-o călătorie de studii în străinătate. La început a audiat la München prelegerile lui Pettenkofer, lucrînd în același timp și în laboratorul lui Liebig, apoi a studiat metodele aplicate în cercetările științifice individuale în institutul lui Recklinghausen și Hilger la Würzburg. Mai tîrziu a vizitat orașele mai însemnate ale Europei, spre a studia instituții sanitare și condiții igienice. Cele observate de el au fost relatate în scrisori și lucrări științifice.

În 1872 a fost numit profesor universitar la Cluj, la catedra de medicină de stat. Aici și-a expus pentru prima oară mai detaliat concepțiile sale referitoare la igienă și aici a vrut să-și pună planurile în aplicare. În 1874 s-a întors la Budapesta, ca profesor al catedrei de igiena și a rămas aici pînă la sfîrșitul vieții sale. A fost președintele Societății Naționale de Igienă, fondată de el, a fost membru al Academiei Maghiare de Științe. Universitatea din Cambridge i-a conferit titlul de doctor honoris causa, iar academiile medicale din Belgia și Italia pe cel de membru corespondent. Prin lucrările sale științifice a cîștigat diferite premii, iar pentru aparatele sale confecționate în scopuri didactice a fost decorat cu medalia de aur a expoziției internaționale de la Berlin. A murit la 20 martie 1901.

Fodor József a fost înainte de toate un igienist. A încercat să cunoască în mod obiectiv corelația dintre condițiile igienice și mediul înconjurător pe baza statisticilor terenului și a observărilor și cercetărilor fiziologice și de laborator. Prin cercetările sale de laborator a devenit unul dintre întemeietorii serologiei și a elaborat numeroase metode de cercetare și azi în vigoare în vederea studierii factorilor mediului. Datorită înaintărilor sale vederi privind sănătatea publică a întrevăzut strinsa legătură între fiziologie și științele sociale. El a considerat că una din cauzele principale ale proastelor condiții sanitare o constituie anomaliile regimului. Dar în aceasta pricină nu s-a putut ridica mai presus de ideea reformelor sociale. Nu a recunoscut faptul că pentru îndreptarea condițiilor sanitare este necesară transformarea radicală a societății. A luptat și a activat cu un talent uimitor și cu mult elan pentru victoria ideilor sale în domeniul igienei publice. A fondat asociații, gazete, a elaborat proiecte de legi, a organizat medici școlari și toate problemele le-a privit sub aspectul igienei. A vrut să câștige toată lumea pentru cauza igienei, căci igiena — spunea el — nu este o știință în sine ci în primul rînd una practică, care se imbină prin toate fibrele ei de viață adevărată. Așa convingerea că prin muncă de lămurire se pot obține rezultate mai bune decît prin decrete. Dar pentru această lămurire și el, ca și Erismann găsea că este absolut necesară dovedirea științifică a tezelor de igienă. Pentru aceasta a căutat cu o perseverență uimitoare dovezile obiective științifice. În vederea acestui scop a efectuat mii și zeci de mii de experiențe de laborator. Pentru a studia influența factorilor mediului asupra sănătății, pentru cunoașterea obiectivă a acțiunii condițiilor mediului asupra relațiilor igienice a cutreierat țări și continente. A vizitat orașele de pe litoralul Mării Negre și institutele de aici, Elveția, în mai multe rînduri Anglia, Parisul etc. Impresiile culese în Anglia le-a dat publicității în volumul „Igienă în țara Angliei”.

În acest volum a arătat influența binefăcătoare sau nocivă a realităților sociale și a elementelor din natură asupra stărilor sanitare în lumina datelor statistice, relevînd problemele sanitare cele mai actuale din Anglia și Ungaria și posibilitățile lor de rezolvare. În problema organizării sănătății publice a susținut că pentru îmbunătățirea proastelor relații igienice din Ungaria, ar fi nevoie de un organ central, care prin cercetări științifice și experiențe să poată recunoaște și constata lipsurile și să poată ridica măsurile corespunzătoare eliminării lor. Sănătatea publică ocupă un loc atît de important și vast în administrație, încît problemele ei nu pot fi rezolvate fugitiv de un oarecare minister, dirijarea ei este mai complexă decît a oricărui minister, necesită diferiți medici de specialitate, veterinari, statisticieni, ingineri, juriști și alte persoane cu o calificare superioară. Toate acestea implică organizarea unui minister al sănătății și în Ungaria. Este de remarcant că aproape în același timp și cu ajutorul aceluiași argumente a luptat și Victor Babeș pentru un minister al sănătății, în România.

Vorbînd despre rezultatele igienei în Anglia, Fodor József arată în aceeași timp și lipsurile ei. Prezintă școlile neîncăpătoare, întunecoase, arată condițiile nefavorabile ale muncitorilor, mizeria locuințelor muncitorești, care se reflectă în mortalitatea ridicată a unor anumite vîrste.

Ca prim pas în aplicarea practică a concepțiilor sale a elaborat proiectul unei noi legi sanitare. Planurile sale le-a trecut în proiectul de lege în limita posibilităților țînînd seama de organizarea administrativă de atunci. Proiectul a și fost aprobat și trecut în codul de legi al fostei monarhii austro-ungare sub titlul „Despre organizarea sănătății publice” paragraful XIV. 1876. Această lege oferă largi posibilități inițiativelor locale. Conform legii acesteia dirijarea sănătății publice îi revine administrației de stat. Autoritățile sînt dator să controleze sănătatea publică și să ia măsurile necesare pentru îmbunătățirea condițiilor sanitare fără a aștepta plîngerile ivite. Trebuie să urmărească de aproape aprovizionarea cu alimente, problema locuințelor, construcțiile, trebuie să se îngrijească de educația sanitară. Nu au dreptul să îngăduie ca uzinele industriale să exercite o influență dăunătoare asupra condițiilor de igienă, sau să periclitze sănătatea muncitorilor. Trebuie să se îngrijească de asistența femeilor gravide, de prevenirea epidemiilor, de asistența bolnavilor lipsiți de mijloace materiale.

Fodor József aștepta rezultate serioase în primul rînd în urma muncii de lămurire și convingere. Păreră lui a fost că igiena trebuia să fie învățată încă din tinerețe.

Pe baza acestei concepții a elaborat planul creerii medicilor școlari, care a și fost aprobat de Ministerul Învățământului (1885). Pe atunci nu a existat în nici o țară din lume o asemenea instituție. Pentru asigurarea unui proces de învățământ unitar și cu rezultate bune Fodor a întocmit și un manual de igienă și a organizat un curs pentru profesorii de igienă, câștigând drept conferențieri voluntari pe cei mai renumiți profesori clinicieni. La propunerea lui Fodor, predarea igienei a fost introdusă și în planul de învățământ al facultăților universității și politehnicii. Pentru educația sanitară a celor în afara școlii a organizat Societatea națională de igienă. Oficiosul acesteia „Sănătatea” a fost condus de Fodor.

Fodor a desfășurat și o multilaterală activitate literară științifică. A scris peste 150 de articole științifice și sociale, monografii și cărți. Cam o treime dintre acestea se ocupă de problema mediului sanitar: canalizarea orașelor, curățirea dejectelor, solul, aerul, fântinile satești, locuința, îmbrăcămintea, metodele de examinare, etc. Multe dintre publicațiile sale tratează probleme de epidemiologie, statistică, alimentație și igiena școlară. Ca microbiolog a scris lucrări științifice despre turbare, agentul patogen al febrei puerperale, bacilul tific, vibrionul colerei, tehnica culturilor bacteriene și obținerea vaccinului Vorbește printre primii despre puterea bactericidă a serului sanguin. În legătură cu aceasta a făcut mii de experiențe și a scris mai multe lucrări și monografii. Lucrările sale privind metodele de analiză ale solului, ale apei de la suprafață și aerului merită o atenție deosebită. În urma conferinței ținută la Congresul de igienă de la Londra din 1891 a fost sărbătorit ca cel mai distins specialist al epocii în cercetarea solului, apei de la suprafață și aerului, fapt pentru care a fost ales doctor honoris causa al Universității din Cambridge. Metoda și azi utilizată a recoltării și determinării calitative a pulberilor, a fost preconizată de Fodor. Conform acestei metode într-un tub de sticlă prevăzut cu vată hidrofila sau de sticlă se introduce o cantitate cunoscută de aer și se efectuează o determinare gravimetrică. Metoda chimică pentru determinarea cantității de oxid de carbon din aer a fost elaborată tot de Fodor. Această metodă constă în următoarele: se procedează la fixarea pe sine a oxidului de carbon, apoi se eliberează prin încălzire, se curăță de hidrogenul sulfurat și de amoniac, prin trecerea lui peste acetat de plumb și se introduce într-o soluție de clorura de paladiu. Sub acțiunea oxidului de carbon eliberează paladiul metalic a cărui cantitate poate fi dedusă prin măsurare sau prin titrarea clorurei de paladiu rămasă cu iodura de potasiu, aceasta ne permite să facem aprecieri privitoare la cantitatea oxidului de carbon. Fodor a fost printre primii care au afirmat că bacteriile solului au un rol esențial în procesul de autoepurare a solului. El a constatat și legături care exista între conținutul de oxid de carbon și oxigen al aerului solului și impurificările cu substanțe organice. A arătat interdependența între umiditatea solului și intensitatea proceselor de oxidare din sol și cauza înmulțirii bioxidului de carbon în straturile mai profunde ale solului. A lucrat mult pentru schimbarea relațiilor igienice ale capitalei maghiare.

A organizat la Budapesta lupta împotriva bolilor inolipsitoare, aprovizionarea cu apa potabilă și canalizarea orașului. El a condus lupta împotriva ultimei epidemii de holeră. Datorită muncii sale agitatorice și planurilor sale s-au construit apeducte și canalizări în multe orașe din Ungaria. A pus bazele științei igienei și educației sanitare.

Pentru ideile sale progresiste și activitatea sa neobosită a fost de multe ori atacat. În legătură cu un asemenea atac, a notat cu multă amarăciune: „În Ungaria cel mai bine e să taci, căci munca nu-ți este criticată ci defăimată. Nu sînt împotriva criticii, ci a felului în care se face. Aceasta îl demoralizează pe savantul conștient”. Egoismul de clasă al cercurilor dominante și regimul bazat pe cruntă exploatare ridicau noi și noi piedici în fața activității sale științifice. S-a încercat a susține, că drumul parcurs de Fodor, poate fi urmat numai de personalități atât de „excepționale” ca el.

Azi, în epoca desfășurării igienei socialiste putem să apreciem cu precizie locul lui Fodor în istoria igienei maghiare. Ideile sale nu depășesc pe cele ale reformelor sociale dar multilateralitatea ideilor sale, munca sa organizatorică însușită și perseverența, lucrările sale experimentale îl situează în rîndurile pionierilor igienei

Sosită la redacție: 11. XI. 1955.